onwedergeborene zoowel als de wedergeborene ondernemen, maar de grootste zelfbeheersching en de machtigste, ernstigste zelfaangrijping kan nooit wat onheilig is *heilig* maken. Al is het dan ook dat de Neo-Kohlbruggeanen, geheel blind voor het werk der gemeene gratie, en voor de *reële* inwerking van den Heiligen Geest op het menschelijk hart, de heiligmaking, als in het geloof inbegrepen, feitelijk hebben weggecijferd, hierin hadden ze recht, dat ze met heiligen toorn getoornd hebben tegen de vermetele poging om de heiligmaking te doen voorkomen als een graduëele heiliging, waartoe de zondaar na tot het geloof gekomen te zijn, *zichzelven bewerkte*. De „heiligmaking" is een genadedaad Gods aan ons, niet een werk van den mensch aan zichzelven, en als er staat: „Jaag de heiligmaking na, zonder welke niemand den Heere zal zien," beteekent dat niet: Doe uw best, en span u in, om uzelven zedelijk te verbeteren, want alleen wie hiermeê gereed komt, zal den Christus in heerlijkheid aanschouwen, maar dan is onder jagen naar heiligmaking te verstaan, een zoeken van die innige gemeenschap des geloofs en der liefde met God en Christus, dat zijn heiligende genade zich krachtig in ons betoone. Een andere voorstelling leidt tot wanhoop. Ware toch de heiligheid een kleed, waaraan we zelven weefden, en dat af moest zijn, eer we den hemel konden binnengaan, dan zou alleen een stokoude grijsaard zich kunnen inbeelden hiermede gereed te komen, terwijl ieder, die in het midden zijner dagen werd afgesneden, door God zelf zou verhinderd worden, om zijn heiligheid te volmaken, en daarom verloren gaan. We kunnen daarom niet streng genoeg aan het absoluut, d. i. volstrekt karakter der heiligheid vasthouden. Ge zijt *heilig* of ge zijt niet *heilig*. Een man die wedergeboren is, is heilig, en *kan* juist daarom niet zondigen, want het heilige zaad blijft in hem. Een wilde wingerd, die ingeënt is in een edelen wijnstok ging niet langzamerhand uit den éénen staat in den anderen over, maar hield op eenmaal op wilde wingerd te zijn, en was op eenmaal edele wijnstok.

Zoo nu verstaan is onze wedergeboorte zelve onze *heiligmaking*. Wie wedergeboren werd *was* onheilig, en *werd* heilig. Als Paulus dan ook aan de kerk van Corinthe schrijft: „Maar gij zijt afgewasschen, maar *gij zijt geheiligd*, maar gij zijt gerechtvaardigd" (Cor. 6:11), dan volgt reeds uit dat plaatsen van de rechtvaardigmaking *na* de heiliging, dat hier heiliging op de wedergeboorte zelve ziet, natuurlijk met inbegrip van haar uitwerking. Men kan dus tweeërlei doen. Men kan, omdat in het werk Gods alles organisch saamhangt en een eenheid vormt, heel dat werk Gods hetzij onder den naam van *wedergeboorte*, hetzij onder den naam van *bekeering*, hetzij onder den naam van *heiligmaking* saamvatten, of wel alle drie onderscheiden. Vandaar dat de „wedergeboorte" de ééne maal aanduidt *al wat God aan ons doet*, en dan eerst voltooid is in ons sterven, de andere maal daarentegen alleen die *eerste daad* Gods, waardoor het nieuwe leven in ons komt. Zoo ook zal bekeering de eene maal aanduiden, *heel het werk Gods*, om ons van zonde en ellende tot heiligheid en heerlijkheid te brengen, de andere maal alleen de daad waardoor Hij ons tot het bewuste geloof brengt. En zoo ook zal de eene maal *heiligen*, of *heiligmaken* (wat in het Grieksch één en hetzelfde is) aanduiden al wat door God in ons gewrocht is, van onze wedergeboorte af tot en met ons sterven, de andere maal daarentegen alleen die bepaalde daad Gods, waardoor Hij het in ons geplante leven der heiligheid in onze levenssfeer doet indringen, en bij ons sterven geheel van al wat zondig is, afscheidt. Alleen in dien laatsten zin nu, komt het voor als men onderscheidenlijk van *heiligmaking* spreekt, en alleen in dien zin, komt het dan ook hier ter sprake, omdat het alleen in dien zin met de *gemeene gratie* in aanraking komt.

„En de aarde beefde".

> En zie, het voorhangsel des Tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden; en de aarde beefde, en de steenrotsen scheurden.
>
> Matth. 27:51.

Ook de natuur heeft teekenen gegeven, toen de Heiland der wereld door die wereld werd uitgebannen, en aan het kruis den geest gaf.

Allerlei teekenen worden ons bericht. Er viel middenop den dag plotseling een zwarte donkerheid in, die uren lang aanhield. De aarde beefde, de steenrotsen scheurden. En als gevolg hiervan dreunde de tempel van Sion op zijn grondvesten, zoodat het voorhangsel scheurde, en dat graven opensloegen en verschijningen van dooden gezien werden.

En als tweede gevolg staat er bij, dat de officier die de wacht aan het kruis commandeerde, bij het zien van deze teekenen derwijze werd aangegrepen, dat hij uitriep: Waarlijk deze was een Godezoon, de zoon van een God, een bovenmenschelijk wezen!

Haast zouden we zeggen, tot zulk een uitbarsting in de natuur moest het komen.

Hij die hier stierf was de Middelaar Gods en der menschen, en als zoodanig het eeuwige Woord, door wien alle dingen in hemel en op aarde geschapen zijn. Met name de apostel Johannes gaat van die schepping van hemel en aarde door het Woord uit, om ons op die wijs rechtstreeks van de Schepping naar Bethlehem, van Bethlehem naar Golgotha, en van Golgotha naar zijn opvaren ten hemel te brengen.

En niet alleen dat hij die hier stierf degene was, door wien die aarde, en die rotssteen geschapen was, maar zijn sterven was tevens het groote keerpunt in de geschiedenis van dat menschelijk geslacht, waarin de schepping van deze aarde haar hoogtepunt had bereikt.

Tot aan het Kruis gaat het den weg naar beneden. Van dat Kruis af, slaat plotseling de weg om en gaat het naar boven.

Ook is die machtige Heiland der wereld niet een uitsluitend spiritualistisch wezen, dat enkel geestelijk werkt, maar die Zone Gods heeft, met de menschelijke ziel, ook het *vleesch en bloed* der kinderkens aangenomen.

Lichamelijk is hij gezien. Hij is getast, gezien, in uitwendige verschijning waargenomen, en aan dit komen van den Heiland *in het vleesch* hecht de Schrift zóó alles te boven gaande waarde, dat de apostel u een *antichrist* noemt, als ge dat komen van den Zone Gods *in het vleesch*, niet volmondig en in al zijn verre strekking erkent.

Ge ziet hem dan ook niet alleen geestelijk de zondaren redden, maar ook allerlei stoffelijke wonderen in het rijk der natuur doen. Hij bezweert den storm, hij wandelt op den zeespiegel, hij vermenigvuldigt het brood, hij geneest de kranken, de dooden wekt hij lichamelijk op.

Ja, meer nog, het Kruis van Golgotha wordt eerst voleind in de *lichamelijke* opstanding. Reeds op den Thabor was zijn *lichaam* en zijn *gewaad* vooruit verheerlijkt geweest. En nu voleindt zich zijn triomf in zijn *vleesch en bloed*.

En straks vaart hij ten hemel, niet zijn aardsch omhulsel hier achterlatend, maar dat meê opvoerend naar den hemel, en is nu *in ons vleesch* gezeten aan de rechterhand Gods.

Staat nu dit *vleesch* met heel de natuur in verband, hoe kon het dan anders of ook in *de natuur* moest het sterven van den Heiland natrillen.

Moest niet zijn doodszucht worden tot een doodszucht, die nawerkte in de natuur die het Kruis omringde?

Niet dat dit zoo plaats greep, verbaast, maar zoo het niet had plaats gegrepen, zou er iets ontbroken hebben.

Ge zoudt het diepe levensverband tusschen die *natuur* en het eeuwige Woord niet meer hebben verstaan.

Zoo ge dit meêzuchten en meêbeven van de natuur met het sterven van den machtigen Heiland niet verstaat, dan verstaat ge evenmin iets van den vloek, die om der zonde wil over die natuur is gekomen, en van de ontzettende natuurteekenen, die eens Jezus' wederkomst begeleiden zullen.

Als om der zonde wil de vloek over de aarde komt, wat is dit anders dan een meêtreuren van de natuur met den gevallen mensch, het afleggen van het paradijsgewaad, om in het rouwgewaad van den vloek de zonde van den mensch te beweenen.

De zonde is toch ook geestelijk van aard; en ze kan niet in het vleesch schuilen, of hoe zou Satan anders, die geen vleesch heeft, zonde hebben kunnen, en voor ons de inblazer van alle zonde geworden zijn?

En toch, die geestelijke gebeurtenis van den zondeval, tast niet alleen ook 's menschen lichamelijke natuur aan, en brengt ons hier den tijdelijken dood, maar dringt derwijs in heel de natuur in, dat heel haar gelaat verdonkerd wordt, en doornen en distelen het teeken worden van haar nieuwe gedaante.

En geheel datzelfde is u in de Heilige Schrift immers ook bij de toekomst van den Heere Christus voorzegd?

Dan niet alleen zielen die worden gezaligd, maar ook *lichamen* die opgewekt en verheerlijkt worden.

Maar dit niet alleen. Duidelijk zegt de Openbaring u, dat er ook teekenen en ontzettende gebeurtenissen zullen zijn in zon en maan en starren, in de zeeën en de rivieren der aarde.

Ja, ten slotte dat heel deze aardsche natuur in één ontzettenden wereldbrand zal opgaan, om uit dien wereldbrand een nieuwe aarde, een verheerlijkte natuur, een natuur heerlijker dan eens het Paradijs was, te doen voortkomen.

En zeg nu niet, dat de natuur dit alles wel ondergaat, maar dat er toch in die natuur zelve geen meêleven is.

Of zegt dan niet de apostel Paulus ons, dat „de natuur met opgeheven hoofde zucht, wachtende op de openbaring der kinderen Gods? Want dat de natuur aan den vloek onderworpen is, niet gewillig, maar door diens wil, die haar aan den vloek onderworpen heeft, op hoop, dat ook deze natuur zelve zal vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis, tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods. Want, zoo besluit hij, wij weten, *dat de geheele natuur te zamen zucht en te zamen in barensnood is tot nu toe.*"

En hoe zoudt ge dan zeggen, dat een natuur, die als de zonde komt het rouwfloers aantrekt, en nog steeds zuchtende wacht op de openbaring der heerlijkheid die komt, niet mee zou gebeefd hebben, toen het groote pleit ook over *haar* toekomst beslist werd, en de Middelaar, die tevens haar Schepper was, wegstierf in den dood aan het Kruis.

Laat slechts dit meêbeven van de aarde met het sterven van Jezus, u niet tot een verwijt worden.

Al is het toch, dat ook die natuur banden aan Jezus heeft, en haar lot door hem bepaald ziet, wat is die band die de natuur aan Jezus bindt vergeleken bij de mystieke zielsgemeenschap, die reeds op zich zelf al wat mensch heet, maar veel meer nog, in heel anderen zin zijn verkorenen met den Heiland der wereld bezitten.

De menschenwereld staat toch veel nader aan Jezus dan de onbewuste natuur. En als ge dan ziet, hoe terwijl de natuur meêzucht en de aarde meêbeeft, de menschen die bij dat kruis staan, als massa genomen, niets voor Jezus gevoelen, en eer nog den spot met hem drijven, ja dat het *menschen* zijn, die Jezus sterven doen, hoe smadelijk komt dan niet ons menschelijk geslacht hier tegenover de natuur uit. Een natuur die meêtreurt, tegenover een menschelijk geslacht, dat zich te goed doet aan zijn sterven.

Doch zij het zoo, dat was onze zonde, onze zelfverstomping, onze ingezonkenheid, de onmogelijkheid waarin we ons zelven gebracht hadden, om met den heiligen Jezus te gevoelen en met hem te lijden en te sterven.

Maar zie dan nu de belijders des Heeren, de verlosten van dien Heiland, die onafzienbare schare, die gedoopt is in zijn Naam, en zich naar den Christus, als met een eerenaam, noemt.

Zij hoorden van dat Kruis van Golgotha. Zij zagen in de Heilige Schrift dat lijden en sterven van den Christus als voor oogen geschilderd. Op alle manier zijn ze er bij geroepen. Door predikatie, door lezing, door beeld en afschaduwing.

De wereld is vol van het Kruis. Als sieraad en eereteeken draagt men het heel de wereld door.

En telken jare komen de zes à zeven weken terug, dat de Christenheid weer afzonderlijk bij het lijden en sterven van den Middelaar bepaald wordt.

En die belijders nu, die verlosten van Jezus, wat gevoelen zij in hun hart bij het indenken, bij het weder aanzien van het lijden en sterven van den Christus?

Kunt ge zeggen, dat, zooals eens de natuur meêbeefde, zoo ook hun hart en hun ziel nog meêzucht en meêbeeft, als dat Kruis weer voor hun geest treedt?

Helaas! wat is het meêgevoel dan zwak, en nauw waarneembaar in zijn heiligen.

Zelfs als men zijn dood gedenkt bij het heilig Avondmaal, hoe weinig heilige ontroering!

Staande voor den Tempel van Jeruzalem, heeft Jezus gezegd, dat *de steenen* haast spreken zouden als het menschenkind zweeg.

En letterlijk is dat bij Golgotha vervuld geworden.

Wie er als mensch stond zweeg, of deed erger dan zwijgen, en lasterde den Zone Gods. En toch hebben de steenrotsen gesproken, en heeft de grond gebeefd, en daardoor is die officier van de wacht *ontroerd* geworden.

Acht daarom die natuur ook u niet vreemd. Zijt ge niet uit de aarde genomen? Komt uit die aarde uw voedsel niet? Keert ge niet eens tot de aarde weder, om door haar ontbonden en bewaard te worden, tot de toekomst des Heeren?

Kortom, is niet uw leven met het leven dier natuur verwant? En treedt ze niet óf als een hulpe naast u, óf als een getuige tegen u op?

Als haar lente weerkomt, brengt ze u met die lente den terugkeer van Paschen en als een trouwe wachtster komt ze u zoo telken jare aan het kruis van Golgotha hernieuwen het schrikkelijk lijdenstafereel dat aan die glorie van Pascha voorafgaat.

O, Laat dan de stem der natuur, evenals eens dat beven der aarde dien officier van de wacht, zoo ook u telken jare weer de *ontroering* in de ziel bij het indenken van Jezus' lijden mogen brengen.

Gelijk eenmaal de aarde onder Golgotha gebeefd heeft, kenne zoo ook uw hart dat heilige beven, dat stille sidderen, als ge weer de ontzettendheid van dat ingaan van uw Heiland in den eeuwigen dood indenkt.

Amsterdam, 1 April 1898.

Accoord.

Telkens duikt nog de vraag op, of kerken die zich vereenigen op zeker accoord, later onbevoegd zijn, om van dit aangegaan accoord af te wijken.

Een uiterst gewichtige vraag.

Stel toch voor een oogenblik, dat ge dit zoo verstaat, dan zou hieruit volgen, dat twee saamgesmolten kerken over bijvoorbeeld honderd of tweehonderd jaar nog onbevoegd zouden zijn, om het nu door ons bepaalde te wijzigen.

Zulke kerken zouden dan aan een nieuwen regel onderworpen worden. Ten eerste aan Gods Woord, en ten tweede aan het Accoord.

De Belijdenis kan veranderd worden als ze blijkt met Gods Woord niet overeen te stemmen. Ook de Kerkenordening kan gewijzigd worden. En zoo elk kerkelijk besluit.

Maar dit nu aangegane *Accoord* zou tot de onveranderlijke dingen behooren. Daar zou nooit aan mogen getornd, nooit iets in mogen veranderd worden.

Alzoo zou naast het *Woord* het *Accoord* komen te staan.

Maar stel nu dat het *Accoord* bleek in strijd met Gods *Woord* te zijn, dan zou er toch niets aan te doen wezen, en ten slotte zou zelfs het Woord van God voor het *Accoord van menschen* moeten wijken.

Ieder gevoelt dit kan niet. Dat ware onchristelijk. Dat ware door en door ongereformeerd. En het ware een onzinnige gedachte op den koop toe.

Een accoord kan dan alleen volstrekt bindend zijn, als de twee partijen die het aangingen, blijven bestaan, en dus bij machte zijn, om het bij overeenkomst te wijzigen, als het blijkt dat men zich vergist heeft.

Maar dit is hier niet het geval.

Het zijn wel twee partijen die overeenkomen en accoord sluiten, maar als het accoord gesloten is, zijn er geen twee partijen meer. Ja, wat meer zegt, doel van het accoord is juist om de twee partijen te doen verdwijnen, en er één kerk voor in de plaats te stellen.

De mogelijkheid om het aangegane accoord bij manier van nieuwe overeenkomst te wijzigen, bestaat alzoo niet. En wilde men dan toch het accoord voor onaantastbaar verklaren, zoo zou hieruit rechtstreeks volgen, wat we zooeven aangaven, t. w. dat dit accoord eerst *naast*, en straks *boven* Gods Woord kwame te staan, iets wat niemand wil, en ieder onzer verfoeien zou.

Er kan dan ook geen de minste twijfel zijn, of elke Synode, elke classis, elke kerkeraad, elke gemeente is formeel gerechtigd en bevoegd, om, bij later inzicht dat een andere regeling geëischt is, van het aangegane accoord af te wijken.

Men moet zulk een accoord dan ook in heel ander licht beschouwen. Het is geen contract tusschen twee partijen, maar een declaratie van gevoelens van oprechte, eerlijke, trouwe broeders over en weer.

Als broeders verklaart de ééne groep aan de andere groep, dat men bereid is voor het eerstkomende gezamenlijke leven over en weder dit of dat in eigen dusver gevolgde practijk te zullen wijzigen, en zich naar dezen en dien regel te zullen conformeeren.

En daar houdt men zich dan ook aan.

Niet juridisch, niet formeel, maar *moreel* is men hiertoe verplicht. Men zegt dit elkander toe. Men belooft het elkander over en weder. En die gegeven belofte komt men na.

Edoch zonder in iets zijn vrijheid te verliezen, om steeds over en weder voor de meerdere voortreffelijkheid van deze of die manier van doen te pleiten. En doet zich nu het geval voor, dat men, *na* de ineensmelting, tamelijk wel eenparig tot het inzicht komt, dat zulk een zaak toch beter anders geregeld ware, dan doet men het alzoo.

Blijft daarentegen een aanmerkelijke minderheid zich verzetten, dan gaat de meerderheid hiervoor tijdelijk uit den weg, en hield die tegenstand aan, dan zouden wij steeds aanraden, gedurende het thans levende geslacht dat het accoord aanging, zich te blijven gedragen naar de gemaakte afspraak. Altoos tenzij het later bleek, dat er pertinente strijd met Gods Woord bestond. Daarvoor moet steeds alles wijken. Maar zulke punten geldt het accoord in den regel niet.

Op de beurs en op de markt kijkt men scherp, vaak vinnig op elkaar toe, om elkander een vlieg af te vangen en in een valstrik te lokken.

Maar alzoo zal het onder ons niet zijn.

Ons voegt het als ambtsdragers van Christuswege, en als broeders in onzen Heiland, met elkander te spreken en te overleggen, en in alles wat even kan, de broederlijke liefde den doorslag te doen geven.

Sterken en *zwakken* zijn er nog altoos in Christus' kerk.

En dan blijft steeds de apostolische regel gelden, dat de *sterke* zich naar den *zwakke* schikken zal.

Niet om hem *zwak* te laten blijven, maar om ook hem tot de kracht der *sterken* op te heffen.

Deputaatschappen.

III. *(Slot).*

Stelt het Deputaatschap ter uitvoering van een gevallen besluit den onverbiddelijken eisch, dat Deputaten zich van *alle eigen oordeel* hebben te onthouden?

Zoo is het vaak verstaan, maar ten onrechte.

Immers ook de *uitvoering* van eenige zaak vereischt in den regel wel terdege eigen oordeel. Als Deputaten belast worden met de uitgave van de Acta der Synode, hebben zij wel terdege te beoordeelen, wie zal drukken, op welk papier, met welke letter. Te beoordeelen hoe de verzending zal plaats hebben, en tegen wat prijs het boek verkrijgbaar zal zijn. En zoo ook te beoordeelen, hoe de Acta zelve zullen worden ingericht, hoe het register zal worden opgemaakt, enz.

Zelfs dus bij zoo machinaal mandaat als de uitgave der Acta is eigen oordeel onmisbaar. En veel minder nog kan dit eigen oordeel gemist worden, als het betreft een Deputaatschap bij de Hooge Overheid, een Deputaatschap voor de Theologische School, een Deputaatschap voor de uitgave van een kerkblad enz.

Kortom, er is niet één Deputaatschap denkbaar, dat uit te voeren en waar te nemen zou zijn door een *automaat*.

Een Deputaat is geen boodschaplooper, geen kruier, geen commissionair, die er op uit wordt gestuurd. Hij wordt gekozen als deskundige, als man voor zijn taak berekend, en als een persoon in wien men vertrouwen stelt, dat hij de zaak tot een goed eind zal brengen.

Ge kunt een Deputaat het best vergelijken bij een kapitein, die met zijn schip door een reeder wordt uitgezonden, en voelt dan terstond dat geen reeder zijn schip zou toevertrouwen aan een machine, aan een man zonder eigen inzicht of zonder zelfstandig oordeel. Integendeel de reeder plaatst als kapitein op zijn schip, juist een man van kennis, van zelfstandig karakter en van kloeke handeling, en hij doet dat omdat hij weet, hoe het in tal van gevallen juist van het oordeel van den kapitein zal afhangen of de vaart slaagt of mislukt.

Alleen maar het eigen oordeel betreft nu alleen *de uitvoering*, niet de zaak die uitgevoerd moet worden.

Geen reeder benoemt een kapitein om er maar eens op uit te varen, en te zien wat hij doet. De reeder geeft hem een lastbrief, en bepaalt daarin wat het schip zal laden, waar het heen moet, en waar het zal lossen, en wat het te doen heeft na lossing van de vracht.

Natuurlijk kunnen er onvoorziene dingen opkomen, en dan breekt nood wet, en moet de kapitein beslissing nemen, die anders de reeder zelf zou nemen. Maar zulke toestanden van nood uitgesloten, heeft de kapitein niets te doen dan zijn schip te gebruiken overeenkomstig den lastbrief, en daarna terug te keeren tot zijn reeder en rapport te doen van zijn vaart.

En juist zoo nu staat het ook met een Deputaatschap.

Dit Deputaatschap ontvangt een lastbrief, den last daarin vervat heeft het naar eigen oordeel op de beste manier uit te voeren, in cas van nood heeft het te voorzien in de ongelegenheid, en na volbrachte taak keert het tot de kerken terug en doet rapport.

Juist daarom echter is het eisch, dat een kerkeraad, een classis, een provinciale of een generale Synode, die een Deputaatschap instelt, den lastbrief klaar en duidelijk invulle.

Geen reeder zal in zijn lastbrief schrijven, dat het schip ergens naar Amerika moet, maar bepalen in wat haven van Amerika het moet binnenvallen. En zoo ook moet een Deputaatschap geen last in algemeene bewoordingen ontvangen, maar een welomschreven mandaat, zoodat het nooit zelf te vragen heeft: *Wat*, maar alleen *hoe* zal ik gaan uitvoeren?

In dat *wat* en dat *hoe* zit al het verschil. En als een Synode aan Deputaten niet alleen het *hoe* overlaat, maar ook het *wat* door hen laat bepalen, geeft ze eigen recht en roeping prijs, en *substitueert ze Deputaten voor zich zelve*. En juist dit mag niet.

Wie als vertegenwoordiger van een ander optreedt, kan zijn taak niet rechtens aan derden overdragen.

De leden der Synode vertegenwoordigen de kerken, en kunnen en mogen daarom niet deze vertegenwoordiging der kerken overdragen op Deputaten.

Geen parlement is gerechtigd in zijn plaats een commissie te benoemen, en zelf naar huis te gaan. Plaatsvervanging is hier niet toegestaan. Wie benoemd is, moet zelf dienst doen in eigen persoon.

Anders toch kon een Synode volstaan met in één enkele saamkomst voor de verschillende zaken Deputaten te benoemen, en zelve naar huis gaan.

Doch juist dit mag niet. De Synode heeft zelve te handelen en te beslissen, en mag alleen datgene aan Deputaten overdragen, wat geen nadere beslissing vereischt, maar slechts behoeft uitgevoerd te worden.

Hierbij echter heeft *de tijd* een zeer ernstig woord meê te spreken.

De beste Synode kan veel dingen slechts voor een betrekkelijk kort tijdperk vooruit zien en vooruit beoordeelen.

Ze kan dat voor enkele maanden, misschien voor een jaar, maar stellig niet altoos voor langer. Geldt het dus zaken, waarin allerlei onvoorziene dingen kunnen voorvallen, en die toch bereddering en uitvoering eischen, en geen uitstel dulden, dan is het voor de beste en scherpzinnigste Synode onmogelijk, zoodanig een besluit en beslissing te nemen, dat ze al wat voor kan komen in haar besluit voorzien heeft. En daar nu ook in het kerkelijke de loop der dingen niet stilstaat, maar rusteloos voortgaat en telkens voorziening eischt, brengt een Synode die Deputaten voor te langen tijd benoemt, deze in de onaangename noodzakelijkheid, om te gaan doen wat eigenlijk der Synode is, en dan wordt het een Synodale commissie, een soort van plaatsvervangend bestuur.

Voor een enkel onvoorzien, plotseling geval, kan dit nu geen kwaad, wijl de Deputaten dan van achteren goedkeuring kunnen vragen, maar het wordt wel kwaad, als dit zelf-beslissen van Deputaten regel wordt, en moet worden. Gelijk het vroegere groot-Deputaatschap voor de Zending was ingericht, trad dit geheel in de plaats der Synode, en der kerken, en was het wat de Engelschen noemen een *Missionary-board*. Deputaten beoordeelden alles, regelden alles, beslisten alles, voerden alles uit, en de Synode aan wie zij rapporteerden deed weinig anders dan formeel en nominaal hun gestie bezegelen.

Niet dat de toenmalige Deputaten dit zoo bedoelden, maar het was eenvoudig zoo, en hiermede was een Synodale commissie, een plaatsvervangend lichaam, een plenipotentiair bestuur in het leven geroepen, dat lijnrecht en principieel tegen de eerste grondbeginselen van het Gereformeerde kerkrecht inging.

Deze Deputaten voeren niet alleen op het schip als scheepsraad, maar zett'en den eigenlijken reeder, dat was de kerk, op non-activiteit, en deden zelven wat alleen de reeder doen kan en mag.

De strijd desaangaande te Middelburg gestreden is dan ook met volkomen succes bekroond. Ten slotte heeft niemand de ongereformeerde instelling van zulk een plenipotentiair plaatsvervangend bestuurscollege meer verdedigd.

Het valsche begrip van Deputaat heeft hiermede den doodsteek ontvangen, en het juiste begrip is weer bovengekomen.

Maar op dien eenig goeden weg moet dan ook voortgegaan.

De beslissing van *wat* uit te voeren is, moet in elk opzicht bij de Synode blijven, en alleen de *wijze* van uitvoering moet aan Deputaten worden overgelaten. Doch juist om dit niet tot een wassen neus te maken, moet dan ook de tijd waarvoor ze benoemd worden, zeker perk niet overschrijden, overmits bij te langen duur van hun mandaat, het *niet*-voorzien zijn van wat te beredderen zal zijn, vanzelf weer regel moet worden.

Een gevaar dat daarom te grooter is, omdat voor de talrijkste en meest invloedrijke Deputaatschappen veelal langen tijd dezelfde leden zullen optreden.

Deze leggen dan ongemerkt op zulk een aangelegenheid de hand. Ze maken er een eigen koninkrijkje van. En ten slotte gaat het alles buiten de kerken om.

Personen treden voor de *kerken* in de plaats.

En zoo uitnemend als het nu is, dat de kerken met dankzegging aan den Koning der kerk, gebruik maken van de talenten en gaven, die enkele personen in die kerk ontvangen, even afkeurenswaardig zou het toch zijn, zoo de kerken, als een patient bij zijn dokter, geheel de behandeling dom en onwijs aan die enkele personen overlieten.

Dan leeft de kerk zelve niet in de dingen meê. Ze denkt er niet over na. Ze vormt er zich geen eigen oordeel over. En eer ze het weet, is ze weer in handen van een ongeregelden *clerus* gevallen.

Het is juist opdat er nooit eenig gezag op Deputaten worde overgedragen, dat het Deputaatschap strikt en stipt Commissie van *uitvoering* moet blijven, en dat, om dit mogelijk te maken, geen Deputaatschap mag worden ingesteld dan voor een periode die de Synode zelve vooraf overzien kan.

Onze Eeredienst.

XXV.

De bouw en inrichting van een lokaal, dat dienen zal om er de vergadering der geloovigen in te houden, wordt beheerscht door den aard van die vergadering en van hetgeen in die vergadering der geloovigen te doen is.

Een Koopmansbeurs moet heel anders zijn gebouwd en ingericht dan een vergaderzaal voor het Parlement, een vergaderzaal voor het Parlement heel anders dan een lokaal voor groote Volksvergaderingen, waar vier, vijf duizend lieden bijeenkomen, en ook zulk een lokaal moet weer heel anders zijn ingericht dan een Academische Senaatszaal of de vergaderzaal eener Synode-Generaal.

Naar het soort vergadering is moet de zaal, het lokaal, het gebouw, *in casu* de Kerk, zijn.

Desnoods kan de vergadering der geloo-

vigen in elke denkbare ruimte gehouden worden. In een meetinglokaal, in een concertzaal, in de eetzaal van een hotel, in een stal, in een schuur, in een groot schip, in een school, in een kazerne, in een societeit, en als het moet, zonder alle gebouw, in een tent, of ook in de open lucht, zooals plaats greep tijdens de „haghepreecken".

Dan schikt en plooit de vergadering zich naar de localiteit of de beschikbare ruimte, of de zon, of den wind. Maar gaat ge zelf bouwen, om voortdurend de vrije en geregelde beschikking over een eigen lokaal te bezitten, dan natuurlijk moet de localiteit zich naar den aard der vergadering schikken, en wordt aan den architect de dubbele eisch gesteld: 1°. om constructief aan alle eischen van de te houden vergaderingen te voldoen; en 2°. om aesthetisch de idee der vergadering en haar doeleinde in den bouwstijl te vertolken.

Nu kan in het algemeen gezegd, dat de vergadering der geloovigen saamkomt om te bidden, om te zingen, om het woord te doen uitgaan, om de beide sacramenten te bedienen en de aalmoezen uit te reiken. Nader worden in deze vergadering ook de huwelijken ingezegend, ambtsdragers bevestigd, openbare belijdenissen gedaan, afkondigingen bekend gemaakt. En voorts een enkel maal een vergadering gehouden, die een huishoudelijk karakter draagt om de institutaire belangen der gemeente te bespreken.

Doch dat is dan ook al.

Immers dat men de vergaderplaats der geloovigen ook voor andere doeleinden bezigt is een bijkomstige omstandigheid, die niet den bouw kan beheerschen. Want wel is er niets op tegen, dat de beschikbare localiteit op dagen en uren, dat de vergadering der geloovigen niet samenkomt, op andere wijze gebruikt worde, b. v. om er tijdelijk school in te houden, om er allerlei soort godsdienstige vereenigingen, ook zangvereenigingen, jongelingsvereenigingen enz. in te doen saâmkomen, en is de kerk volkomen vrij om de baten die hieruit kunnen voortkomen, onder haar middelen op te nemen. Maar dit alles mag slechts in zoover invloed op den bouw hebben, dat men als het hoofddoel tweeërlei wijze van constructie toelaat, die wijze van constructie mag kiezen, die ook voor die nevendoelen het meest geschikt is.

Keeren we nu tot het algemeene doel terug, dan is het natuurlijk een eerste vereischte, dat de geloovigen die er vergaderen moeten, er behoorlijk plaats kunnen vinden. Dit verschilt naar het cijfer. Er zijn plaatsen waar men met op honderd te rekenen, reeds plaatsen overhoudt, en andere waar men met voor twee duizend te bouwen, soms nog plaatsen te kort komt. En daar nu in groote gebouwen de eisch der „vergadering" meer tot zijn recht komt, ligt het in den aard der zaak, dat niet de kleine, maar de groote kerk hier het type aangeeft. In de kerk van minder omvang wordt dit type dan verkleind.

Juist hier echter stuit men op de moeielijkheid van het kerspelstelsel.

Moeten in het gebouw twee duizend personen vergaderen kunnen, dan gaat het nog even, maar gaat het cijfer ver over die schreef, dan wordt het onmogelijk om allen saâm in één vergadering te laten opkomen. Want wel heeft men in Londen vergaderplaatsen geopend waar tien en meer duizend personen kunnen saamkomen, maar dan houdt het op een vergadering te wezen, dan wordt het de samenkomst van een groote massa op een meeting, enkel om te hooren. Zelfs in Spurgeons Tabernakel was het denkbeeld van een vergadering der gemeente geheel teloor gegaan, en ontving men geheel den indruk van een kolossaal schouwburggebouw.

Vergaderen is heel iets anders dan in massa saamkomen. Vergaderen is het saamkomen van alle leden tot een geheel tot uitdrukking brengen, en den indruk verwezenlijken dat men als leden van één lichaam zich tot elkander bekend heeft.

De idee en de menschelijke beperktheid nu geraken hier in onverzoenlijken strijd. Naar de idee moesten b.v. te Amsterdam alle geloovigen telkens in één vergadering opkomen, maar naar menschelijke beperktheid is dit onduenlijk. Het gebouw zou veel te kolossaal moeten zijn, en de menschelijke stem zou te kort schieten in kracht om den geheelen omtrek van dat gebouw te bereiken.

Door den nood gedrongen heeft men daarom splitsing ingevoerd, en de één vergadering verdeeld over meerdere gebouwen.

Had men dit alles nu opnieuw in te richten, zoo zou men alle deze gebouwen naar een vast stelsel even groot kunnen nemen, en zoo een gelijke verdeeling maken. Maar nu de aanwas der gemeente geleidelijk plaats greep, zijn er af en toe gebouwen verrezen, heeft men zich moeten schikken naar den grond die te verkrijgen was, en heeft op die manier zeker aantal tamelijk ongelijke gebouwen verkregen. Te Amsterdam een Oude kerk op de Bloemgracht die met 5 à 600 personen overvol is, en een Keizersgrachtkerk die desnoods een kleine 2000 personen kan herbergen.

Toch zit daarin nog de eigenlijke moeilijkheid niet. De hoofdmoeilijkheid schuilt in de sterke ongelijkheid der bijeenkomst. Men is niet ingedeeld in vaste groepen die altoos in hetzelfde gebouw plaats nemen, maar men trekt uit alle deelen van de stad op en neer, nu eens in het één gebouw en dan weer in het andere opkomende.

Hierdoor nu ontstaat een onevenredigheid tusschen gebouw en opkomst. De één maal zitten in een gebouw dat twee duizend personen bevatten kan, niet meer dan een honderd neder, en een ander maal is een klein gebouw, gelijk men zegt, tot in de lanebalken volgestuwd.

Ook met het oog op den bouw ware het daarom te wenschen, dat deze onevenredigheid geminderd kon worden. Geen architect kan zóó tooveren, dat hij hetzelfde gebouw pasklaar maakt op zoo uiteenloopend gehoor, en men kan daarom niet anders doen, dan het type nemen naar wat voor een vol gehoor is te houden, en zulk een gehoor moet o. i. niet boven de vijftienhonderd personen worden gerekend.

Voorts gelden hierbij de algemeene regels, die gelden voor elke vergaderplaats, en die wel niet specifiek kerkelijk zijn, maar nochtans ook bij den kerkbouw niet mogen veronachtzaamd worden.

Alzoo is er in de eerste plaats te zorgen voor goede ingangen en uitgangen. Een gebouw dat voor de bijeenkomst van eenige honderden personen dienst moet doen, behoort in enkele minuten, zonder veel gedrang, ontruimd te kunnen worden, met het oog op mogelijke panick of gevaar. Iets waarbij, zoo men trappen bezigt, zeer te letten is op de gesteldheid dier trappen, daar men weet hoe dikwijls juist die trappen oorzaak van onheil zijn geworden.

Ten tweede moet er gezorgd worden voor behoorlijke luchtverversching. Het is wiskundig vast te stellen, hoeveel kubieke meter ruimte voor een vergadering van circa vijftienhonderd personen beschikbaar moet zijn, en hoeveel bedorven lucht moet kunnen worden uitgelaten, om weer versche lucht binnen te doen komen.

In de derde plaats moet worden toegezien, dat er genoegzaam licht zij, en dat toch het te schelle licht niet hindere. Gekleurd glas is daarom steeds aan te raden en het blankwitte der muren te ontraden. Blankwitte kalkj kaatst het licht te sterk af. Tevens moet hierbij gerekend op de verschillende luchten. Als het buiten somber is, moet men alle beschikbare licht kunnen inlaten. Als de hemel klaren gloed geeft, moet het te schelle licht kunnen getemperd worden. Ook moet gerekend op avondvergaderingen, en dan gezorgd voor een voor de oogen zoo min mogelijk schadelijk kunstlicht, en voor het aanbrengen van dat kunstlicht hoog genoeg, om te maken dat het zijn licht geeft, zonder zijn gloed naar beneden te zenden.

En eindelijk is evenzoo te zorgen voor een goede temperatuur. Het mag in den zomer niet te warm, in de wintermaanden niet te koud zijn. Gebouwen als de Nieuwekerk op den Dam hebben reeds tallooze sterfgevallen op hun rekening. De koude daar soms bij felle vorst in den winter geleden, ging derwijs tegen de eerste hygiënische eischen in, dat meer dan één er een ongesteldheid opdeed, die hem ten grave sleepte.

Afdekking van zonnegloed met goede ventilatie in den zomer, en doelmatige verwarming in den winter, moet daarom, althans in onze eeuw, als onafwijsbare eisch worden gesteld, en die verwarming moet worden aangebracht niet door het vroegere stovensysteem, noch door ellen kachelpijp, die men, in strijd met allen goeden smaak, dwars door het gebouw leidt, maar op een gelijkmatige wijze, die het gebouw evenredig verwarmt.

En al is het nu, dat men niet altoos er in slaagt, om alle deze eischen te bevredigen, het is toch goed en noodzakelijk dat men beginne met zich alle deze eischen helder voor den geest te plaatsen, en dan naga in hoeverre men er aan kan voldoen.

Voor het type spreekt alleen de idee, voor de practijk spreken ook de beschikbare middelen mede.

Schoon getuigenis.

Een arts, Dr. Groneman heeft in de *Locomotief* een uiterst waardeerend artikel over Dr. Scheurers arbeid te Djocja geschreven, waarop we later terugkomen.

Thans zij er alleen op gewezen, hoe dat schrijven van Dr. Groneman aan den Javaanschen Regent van Demak een schrijven ontlokt heeft, dat juist wijl het van een inlandsch vorst komt, der vermelding waard is.

Dat schrijven luidt aldus:

DEMAK, 23 Januari 1898.

Geachte Heer Groneman!

Ik las met zeer veel genoegen en instemming het door u in de *Locomotief* geschreven hoofdartikel over de inrichting en den arbeid van den zendeling-dokter Scheurer.

Toen ik tijdens mijn verblijf te Djocja verleden maand van den controleur v. d. Breggen vernam, dat daar ter plaatse die inrichting bestond, aarzelde ik geen oogenblik aan Z.Ed. te vragen zoo goed te willen zijn mij daarheen te brengen en in de gelegenheid te stellen met den dokter kennis te maken.

Aan mijn verzoek werd voldaan tot mijn groot genoegen. Alles heb ik bezichtigd met de grootste belangstelling; want het is altijd mijn ideaal geweest om mijne landgenooten op die wijze te zien helpen.

Steeds toch heb ik beweerd dat de inlanders in 't algemeen geen afkeer hebben van Europeesche medicijnen, doch wel dat zij niet ingenomen zijn met de wijze waarop de medicijnen toegediend of verspreid worden. Een goede, humane behandeling is voor hen alles. En nu heeft, hetgeen ik gezien heb, mijne bewering bevestigd. Ik was derhalve voornemens om er een artikeltje, geïllustreerd met fotografiën, in de *Eigen Haard* over te schrijven, en ik was er nog niet toede klaar, toen ik met genoegen uw hoofdartikel las. Dit is mij hoogst welkom, want de daarin voorkomende gegevens zijn duidelijk. Ik zal dus al wat u geschreven heeft, in mijn artikeltje aanhalen. U heeft alzoo mijn taak verlicht. Kan ik verlof bekomen, dan kan ik eerst naar Modjowarno en Malang gaan om te zien hoe 't daar gaat met de kliniek. Daar heb ik er ook veel van gehoord. Mijne landgenooten sterven te vroeg of worden ongelukkig, dikwijls ten gevolge van ongesteldheden of ongemakken, welke voor hen, die zich op behoorlijke wijze kunnen laten medicineeren, anders met zulke noodlottige gevolgen kunnen hebben. Dat heeft mij steeds gehinderd.

Bovendien geneeskunde op bovenvermelde wijze toegepast, zal de eenige weg openen om het vertrouwen der bevolking te winnen. En dat vertrouwen hebben de overheerschers noodig, willen ze iets goeds in den waren zin des woords tot stand brengen. En nu geachte dokter, ontvang van mijn vrouw en kinderen de beste groeten, waarbij de mijnen gevoegd worden.

Uw dienstw. dr.,

(was get.) HOJI NINGRAT.

Ook in *Eigen Haard* is alzoo eerlang een stuk van dezen inlandschen vorst over Dr. Scheurers arbeid te verwachten.

Demak is een regentschap in de residentie Semarang. Het bevat de districten Singa Kidoel, Wedong, Demak, Mangar en Sambong, en telt ruim 250.000 zielen.

Demak zelf, de stad waar deze Regent woont, is bekend, als de oudste zetel van het Mahomedanisme. Het is hier dat de oudste Moskee van heel Java.

De Regent is derhalve een alleszins invloedrijk persoon.

Recensiën.

Het is ons niet wel mogelijk, en ligt ook niet op den weg van ons blad, alle populaire geschriften die onder ons uitkomen, te bespreken,

We doen dit waar het pas geeft, en zagen met ingenomenheid, dat het schoone werk van DS. KOK over *de Spreuken*, dat we indertijd meenden te mogen aanbevelen, door den geachten schrijver is voortgezet. Het toen door ons gevelde oordeel, handhaven we nog. Zijn studie is eenig in haar soort, diep in de grondlijn opgevat, warm in de uitwerking, en alleszins in staat om het boek der Salomonische wijsheid meer in de prediking en in het geloofsleven der gemeente te laten indringen.

In gelijken zin geven we gaarne een woord ten goede aan Ds. KROPVELDS bekende Voorbereidings-predikatie, die nu reeds een derden druk mag beleven. Deze *Zelfbeproeving voor het Avondmaal* is metterdaad een gelukkige proeve van stichting en sterking en leiding der geesten bij het opgaan naar den heiligen Disch; en de klaarheid der zegswijze verhoogt er de beteekenis van.

Lezenswaard is evenzoo Ds. KROPVELDS biographie van *Daniël Landman*, een Jood uit Rusland, die, gelijk Ds. Kropveld het zoo juist uitdrukt, van den *Talmud* tot *Christus*, we kunnen nog beter zeggen, van den *Talmud* tot het *Evangelie* kwam.

Metterdaad is de levensloop van dezen bekeerden Jood in hooge mate interessant en het lezen dezer biographie verlevendigt weer den moed om in de Jodenmissie vol te houden, op wat teleurstelling men ook telkens stuit.

Er ligt in de Joodsche natie nog een hope voor de toekomst. Haar voortbestaan, en evenzoo het apostolisch woord, waarborgt ons dit.

Jammer slechts dat Ds. Kropveld op den titel hem noemt een *getuige uit Israël*.

Eer omgekeerd is hij, die Jood was, uit het Talmudische Jodendom tot het *Israël Gods* gekomen.

Uit de Pers.

In de *Bazuin* gaf Prof. Biestervelt een aankondiging van de nieuwe uitgave *der Liturgie* onzer kerken van de hand van Prof. Dr. F. L. Rutgers.

Hij schrijft ervan:

De uitgevers van den »Flakkeeschen Bijbel" de h.h. Dr. Kuyper, Dr. Bavinck en Dr. Rutgers, hebben hun arbeid voltooid door ook uit te geven »de berijmde Psalmen met eenige gezangen, in gebruik bij de Gereformeerde kerken in Nederland: alsmede hare Formulieren van Eenigheid met de drie oude Geloofsbelijdenissen, en hare Liturgie, met het Kort Begrip en den Ziekentroost."

Naar de titel verder meldt is deze uitgave »naar den door die kerken vastgestelden tekst" in hoofdzaak de arbeid van Dr. F. L. Rutgers. Deze uitgave munt uit door nauwkeurigheid en juistheid, gelijk van prof. R. te verwachten was, die zijn sporen op het gebied van uitgeven van actestukken reeds meer dan verdiend heeft.

Het behoeft geen betoog, hoe dringend de behoefte was aan zulk eene uitgave »naar den officieelen tekst." In de inleiding wordt dan ook herinnerd aan de oude klacht, reeds door Jacobus Trigland in 1630 geuit: men weet de vrijheydt ende de gewoonte van de Druckers ende Boeckverkoopers hier te lande. Sy drucken ende verkoopen alles wat haer belieft, ende als se erghens een copie van een Psalmboeck, Catechismus, of dierghelijke hebben, sij drucken eenvoudich bij haer neus lancks, manneken nae manneken, sonder ondersoeck of het wel of qualijck is, en die boecken worden also in de winckels tot verscheiden gebruycken verkoft."

Het is er sedert de dagen van Trigland waarlijk niet beter op geworden. Tal van psalmboeken met of zonder formulieren hebben het licht gezien, zonder dat de officieele tekst opzettelijk werd geraadpleegd, en zoo doende zijn een menigte verkeerde uitdrukkingen in den tekst onzer formulieren en liturgische geschriften ingeslopen, die zoo zeer burgerrecht hebben verkregen, dat menigeen zal denken, als hij den goeden tekst hoort voorlezen, dat er verandering in de formulieren is aangebracht!

Prof. Rutgers nu heeft voor de Confessie gevolgd den tekst gelijk die door de Synode van Dordt 1619 is vastgesteld. De tusschen haakjes afgedrukte opschriften boven de artikelen (die in den tekst van 1619 ontbreken) zijn ontleend aan de officieele Zeeuwsche uitgave van 1611 (bij R. Schilders te Middelburg) die aan de uitgave van 1619 ten grondslag was gelegd. Voor den Catechismus is door prof. Rutgers ook de uitgave van 1611 ten grondslag gelegd, omdat door of vanwege de Generale Synode geen officieele tekst is vastgesteld.

Van afwijkingen van dere uitgave (ter wille van den oorspronkelijken Duitschen en Latijnschen tekst of met het oog op andere betrouwbare Nederduitsche uitgaven) is in noten rekenschap gegeven. Voor de Dordtsche Leerregels is van zelf de authentieke tekst van 1619 gevolgd.

De Liturgische geschriften zijn ook naar de uitgave van 1611 met de kleine wijzigingen door de Dordtsche reviseurs aangebracht. Hier is het grootste verschil met de tot dusverre gangbare en *zeer onbetrouwbare* uitgaven op te merken. De boekdrukkers hebben eigener autoriteit of de oudere uitgaven gevolgd of allerlei fouten en willekeurige wijzigingen gemaakt. Prof. Rutgers geeft dus ook hier weer *den officieelen tekst*. Dat die nog al eens van den gebruikelijken tekst afwijkt, kan men zien in de vele noten aan den voet der bladzijden geplaatst, de opschriften en inleidingen van de formulieren, de opname van de huwelijksafkondiging, het weglaten van ps. 128 in het Huwelijksformulier enz. enz.

Uit een en ander blijkt, dat de kerken prof. Rutgers zeer dankbaar hebben te zijn voor deze uitnemende en nauwkeurige uitgave.

Maar nu moet ook in de praktijk blijken hoe de kerken het belang in zien, om voor hare liturgische handelingen den juisten tekst der formulieren te bezitten. Dat dit belang in de kerken wordt gevoeld, zullen wij niet ontkennen. Immers op de jongste Synode te Middelburg kwam op de Agenda voor, een voorstel van de provincie Z.-Holland, dat de Generale Synode een authentieken tekst van de Formulieren van Eenigheid en de Liturgie zou doen bezorgen. De Commissie van Rapporteurs mede overtuigd van de wenschelijkheid van een gezuiverden en kerkelijk vastgestelden tekst der formulieren en der Liturgie, en met zekerheid vernemende, dat van zeer bevoegde zijde eerlang een arbeid in deze richting zal worden in het licht gegeven, adviseerde dit punt aan te houden en het te doen brengen op het agendum der eerstvolgende Generale Synode.

Deze conclusie werd aangenomen, in de overweging, dat een tekst van de genoemde geschriften in onze thans gangbare taal van noode is. (Art. 42 van de Acta.)

Welnu die arbeid is verschenen. Dat dan nu de kerken afschaffen het gebruik van uitgaven, die alle aanspraak op authenticiteit missen, en allerlei willekeurige boekdrukkersveranderingen de gemeente als den zuiveren tekst voorstellen. Maar laat ook intijds de eene of andere provinciale Synode er aan denken, naar luid van het slot der voren genoemde conclusie van de Middelburgsche Synode, een voorstel te brengen op het Agendum der e.k. Generale Synode, om deze uitgave officieël te approbeeren, en aan de kerken tot geregeld gebruik aan te bevelen.

Ten slotte spreek ik nog den wensch uit, dat nevens de reeds verschenen uitgave (in één band met den octavo-bijbel) en de aangekondigde uitgave voor den kansel, ook eene goedkoope uitgave volge voor het volk van de Liturgische geschriften afzonderlijk. (gelijk bereids, door Dr. Kuyper met de Formulieren van eenigheid is gedaan.) Reeds de kostelijke hier en daar zooveel licht verspreidende noten maken het wenschelijk, dat alle leden der gemeente deze uitgave bezitten, laat staan nog het belang, dat een ieder die van de Gereformeerde Religie professie doet, de officieele geschriften onzer kerken in zuiveren tekst kunne naslaan.

Ook ons wil het voorkomen, dat de kerken thans in staat zijn, om rustig de waarde dezer uitgave te beoordeelen, en alzoo zeer wel op de eerstvolgende Synode-Generaal gereed kunnen zijn met haar oordeel over de officieele invoering van dezen herzienen tekst.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 1 April '98.)

Vergadering der Classis 's-Gravenhage, gehouden 8 Maart 1898 te 's-Gravenhage.

Gelezen wordt een schrijven van de Classis 's-Hertogenbosch, waarin deze de Classis 's-Gravenhage adviseert om aan alle Geref. kerken in Nederland te verzoeken, op den morgen van den Kroningsdag onzer geëerbiedigde Koningin een korten bidstond te houden. Daargelaten nog de kwestie of de Classis 's-Gravenhage daartoe wel bevoegd is, daar het door de Generale Synode te Middelburg niet is vernieuwd, wordt besloten in ieder geval eerst overleg te plegen met de deputaten voor de Correspondentie met de Hooge Overheid, om dan op de vergadering in Juni tot een definitief besluit te komen.

Ds. van Lummel brengt nu rapport uit namens de commissie voor de Pensioenregeling.

Dit rapport in behandeling nemende, spreekt de Classis, na eenige discussie, uit, dat zij de gedachte der commissie aanvaardt, dat de oplossing der pensioenkwestie gezocht moet worden in den weg van onderlinge samenwerking der kerken in het voldoen aan de uit Art. XIII der Kerkenorde voortvlociende verplichtingen.

De rondvraag naar Art. 41 heeft plaats. Hierbij deelen de afgevaardigden van Delft mede, dat op de ineensmelting daar ter plaatse kennelijk de zegen des Heeren rust, en dat de blijdschap in de gemeente over die ineensmelting steeds toenemende is.

De kerken van 's-Gravenhage A en B worden aangewezen om op een door haar te bepalen datum in het laatst van Juni of begin van Juli de Prov. Synode van Zuid-Holland samen te roepen.

Prov. Syn. van N.-Brabant.

De kerkeraad der Gereformeerde kerk te 's-Bosch, door de Prov. Synode van 1897 belast met de samenvoeging der Prov. Synode van N.-Brabant in 1898, maakt langs dezen weg aan de kerken bekend, dat genoemde Synode D. V. zal worden gehouden te 's-Bosch op 15 — 16 *Juni a.s.*

De kerkeraad verzoekt opgave van voorstellen, van de namen der afgevaardigden, van rapporteurs enz., in te zenden *voor 15 Mei a.s.*

Namens den Kerkeraad der roepende kerk,
J. M. MULDER, v. d. m.

's Bosch, 29 Maart '98.

Buitenland.

Rusland. Toestanden op kerkelijk gebied.

Van de Grieksche kerk, de overheerschende staatskerk in Rusland kan getuigd, dat zij vasthoudt aan de Athenasiaansche leer van de Drieenheid, gelijk die in de geloofsbelijdenis van de Nicea gehandhaafd, en nog beleden wordt in de Roomsche, Episcopaalsche en Protestantsche kerken.

De leer der Grieksche kerk komt met die van Rome overeen behalve enkele belangrijke geschilpunten. Zoo erkent de Grieksche kerk de suprematie van den paus van Rome niet; zij houdt het er voor, evenals de Anglicaansche kerk, dat alle bisschoppen denzelfden rang hebben.

Een belangrijk verschil tusschen de Grieksche en de andere kerken bestaat in de leer van de uitgang des Heiligen Geestes. De Grieksche kerk leert dat de Heilige Geest alleen van den Vader, de Roomsche en alle andere kerken, dat zij ook van den Zoon uitgaat. Men heeft getracht het verschil op te lossen door te stellen dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader door den Zoon, doch de Grieksche kerk heeft dit nooit formeel aangenomen.

Het derde punt van geschil is de leer van het vagevuur. De aartsbisschop Philaret van Moscow sprak het uit, dat de toestand van 's menschen ziel na den dood bepaald wordt door zijn inwendige gesteldheid, daar is geen vagevuur, waarin de zielen vreeselijke smarten moeten lijden, om hen te bereiden voor de zaligheid. Wel wordt door de Grieksche kerk beleden, dat voor sommige zondaars wier berouw tot op de ure van hun dood onvolkomen was, verlichting van smart, of zelfs geheele onthefting van de heilestraffen kan aangebracht worden door de gebeden en offers der kerk, door de eenwige verdiensten van Christus' dood.

Daarbij verwerpt de Grieksche kerk de Roomsche leer van de overtollige goede werken. Ook wil zij niets weten van de leer van de onbevlekte ontvangenis van de Moedermaagd Maria, door Rome als dogma vastgesteld. Ten slotte wil de Grieksche kerk dat de leden der kerk het H. Avondmaal zullen gebruiken in beide gestalten, zoodat hun zoowel de wijn als het brood bij dit sacrament geboden wordt.

Daar zijn nog andere punten van geschil. Zoo is het ritueel bij de Griekschen anders dan bij de Roomschen. De wijsbegeerte door Rome gehuldigd is meer geschoeid op de leest van Aristoteles; de Grieken houden zich meer aan de philosophie van Plato. Bij de Avondmaalsleer wordt het woord *transsubstantiatie* in de Grieksche kerk wel gebruikt, maar men bedoelt daarmede niet eene reëele verandering van zelfstandigheid van brood en wijn; maar eene sacramenteele en mystieke.

Er was meer dan twintig jaren geleden een tijd waarin men droomde van eene vereeniging van alle kerken die niet wilden medegaan met de ontwikkeling van de Roomsche leer die haar hoogtepunt bereikt had in de onfeilbaar verklaring van den paus.

De Oud-Roomschen van Duitschland riepen in den zomer van 1874 te Bonn eene conferentie samen onder leiding van bisschop Reinhardt waarop vertegenwoordigers van de Griekesche, Russische, Engelsche en Amerikaansche, Lutherschе en Presbyteriaansche kerken verschenen.

Ignatius von Döllinger was de ziel dier conferentie. Daar werd gesteld, en het werd door allen toegestemd, dat de toevoeging „Filioque" in de geloofsbelijdenis van Nicea, niet langs wettigen weg had plaats gehad. Daarbij werden veertien leerstellingen aangenomen als grondslag voor verzoening. De conferentie zou in 1875 weer saâmkomen om speciaal het leerstuk van den uitgang des Heiligen Geestes te bespreken. Deze conferentie werd ook weder gehouden. Een groot aantal vertegenwoordigers van kerken, hoewel niet officieel afgevaardigd was ter vergadering, waaronder Alexander Lykourgos, Aartsbisschop van Syrië, Bryennios, Dr. Philipp Schaff van New-York. Döllinger legde der vergadering een met groote nauwgezetheid opgestelde geloofsverklaring voor, geheel getrokken uit de geschriften van Johannes Damascenus, den Thomas van Aquino der Oostersche Kerk. Het resultaat was de verklaring dat de Heilige Geest van eeuwigheid is van den Vader door den Zoon.

Men ging uiteen in de gedachte dat men een basis van vereeniging voor alle Christenen gevonden had, die niet geloofden in de onfeilbaarheid van den Paus van Rome. Maar men kwam hierin bedrogen uit. De hoop dat eene scheuring van meer dan 1000 jaren in beginsel een einde nemen zou, werd den bodem ingeslagen. Nauwelijks was de conferentie uiteen gegaan of Dr. Pysey, de vader der Ritualistische richting in de Anglicaansche kerk schreef een heftig artikel om het leerstuk van den uitgang des Heiligen Geestes uit den Vader en uit den Zoon te verdedigen, terwijl Dr. J. J. Overbeek, een theoloog van de Grieksche kerk, een niet minder krachtig betoog leverde voor de leer dat de Heilige Geest alleen van den Vader uitgaat. Zoowel Dr. Pysey als Dr. Overbeek beweerde dat men aan de tegenpartij te veel had toegegeven. Geen kerk behalve de Oud-Roomsche, heeft tot hiertoe de consensus waartoe men te Bonn kwam aangenomen. De droom van deze uitwendig vereenigde kerk tegenover de uitwendige reinheid van Rome moest blijken ijdelheid te zijn. Tusschen Roomschen en Griekschen zijn meer punten van aanraking dan tusschen Griekschen en Gereformeerden. Dit blijkt uit hetgeen we hierboven schreven. Wanneer men het ook al eens werd over de leer der zaligheid, hetgeen wij niet mogelijk achten zonder wonderen van Gods ontferming, dan zou men toch de hiërarchische kerkinrichting, de vereering van beelden in de kerken moeten verwerpen.

Er bleef den Griekschen kerk nu niets anders over dan zich in eigen boezem te versterken. Sekten in vroegere eeuwen ontstaan handhaafden zich, nieuwe sekten ontstonden, het nihilisme stak het hoofd op, andere revolutionaire woelingen werden openbaar. Het gevolg was dat men in Rusland er op bedacht werd de Grieksch-orthodoxe kerk te steunen en te versterken met alle macht. In vervlogen eeuwen was Rusland door haar kerk in staat geweest om de aanvallen van Aziatische heidenen en Mohammedanen te weerstaan, in deze eeuw zou men de revolutie alleen het hoofd kunnen bieden, wanneer de Czaar als zichtbaar hoofd der Griekschе kerk, met alle beschikbare middelen die kerk handhaafde en andere kerken of secten fnikte. De man die voor dit denkbeeld de laatste C'aren wist te winnen is, zooals men weet, Constantijn Pobedonoszew, opperprocureur van de Heilige Synode te Moskau. Alle maatregelen tot vervolging van Lutherschen, Stundisten gingen van dezen energieken kundigen man uit, die met ijzeren vuist het eenmaal opgevatte denkbeeld doorvoerde, waartoe hij door de nauwe betrekking, waarin hij tot het Russische hof stond, in staat was.

(Wordt vervolgd.)

Noord-Amerika. Beweging in Gereformeerde richting.

In Amerika wordt men er zich sinds een tiental jaren in Gereformeerde kringen steeds meer van bewust, dat de Calvinistische beginselen door de overgroote meerderheid van Theologen en kerken is prijsgegeven. Er zijn verschijnselen, welke doen zien dat er een zoeken is van de oude paden, zonder dat men er op uit is om het oude te repristineeren. De Gereformeerde kerken in Noord-Amerika hebben nog mannen die de banier der Gereformeerde belijdenis omhoog houden. Het is een lust bijv. de laatste jaargangen van *The Presbyterian en Reformed Review* na te gaan. Niet dat alles, wat er in dit schoone tijdschrift aangetroffen wordt, zuiver loopt. Maar men kan er artikelen in vinden, waarmit men duidelijk zien kan, dat er een streven is om de leiding des Heiligen Geestes in de Gereformeerde kerken te erkennen en voort te bouwen op het fundament dat eenmaal gelegd werd. Zoo vond men eenige jaren geleden in genoemd driemaandelijksch tijdschrift een verhandeling van Dr. A. Kuyper over het Calvinisme en de revisie der belijdenis; ook trof men er een opstel in aan van de hand van Dr. Bavinck, over den stand der theologie in ons vaderland; benevens een over de toekomst van het Calvinisme. Dr. Kuyper's Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid, werd in hetzelfde tijdschrift door Dr. Abel H. Huizinga uiterst gunstig beoordeeld, terwijl Prof. Geerhardus Vos in de *Presbyterian and Reformed Review* het eerste deel van Dr. H. Bavinck's dogmatiek, in 1895 te Kampen verschenen, aankondigde, het betreurende dat zijn boek, omdat het, als geschreven in de Nederlandsche taal, niet toegankelijk is voor verreweg de meeste Engelschen, te meer omdat volgens Prof. Vos Holland op het terrein der dogmatiek de eereplaats weer gaat innemen als het wetenschappelijke bolwerk van het Calvinisme.